

lom körüli vitát végérvényesen lezámí. Mégis az a benyomás maradt bennem, mintha a könyv valamiféle irreális és talán nem is célszerű kívánalmakat akarna felállítani a nagyvállalkozói réteg viselkedésével kapcsolatban, és rosszallaná, hogy ez a réteg nem tölti be a szerepét a politikai közösségben.

Ahhoz a kívánsághoz szívesen csatlakozom, hogy akik üzleti sikereket értek el, és nagy vagyona tettek szert, legyenek bőkezűbbek a kultúra, a tudomány, a sport, az egészségügy és más jó ügyek támogatásában. Nyugaton, különösen az USA-ban sok követendő példa akad erre.

Am azt nem tudom, kell-e külön *biztatni* ezt a réteget a politikai szerepvállalásra. Alkossanak külön nyomásgyakorló csoportot? Rábeszélés nélkül is meg fogják tenni. Vagy legyen valamilyen intézményes keret erre a szerepvállalásra? Nem lelkesedem a régi magyar „Felsőház” újraalakításának gondolatáért, sem pedig bármilyen egyéb döntéshozó vagy felügyeleti testületért, amelyben a leggazdagabbaknak törvény adta külön jogaik lennének. Vagy alakuljon olyan párt, amely azt tekinti fő profiljának, hogy a leggazdagabbakat képviselje? Vagy ami a legrosszabb, azzal töltsön be speciális szerepet a politikai közösségben a legsikeresebb nagyvállalkozók rétege, hogy közvetlenül, vagy közvetett úton korrumpál politikusokat és vezető állami tisztségviselőket?

Minden szakma és minden réteg megpróbál befolyást gyakorolni a politikára. Ez természetes. A nagyvállalkozóknak magától

értetődően jó lehetőségeik vannak arra, hogy hangjukat hallassák. Nem baj, hogy a könyv érinti ezt a problémát. Legalább alkalom kínálkozik arra, hogy elgondolkozzunk a kérdésen, és vitát folytassunk róla.

Néhány szó a mondanivaló prezentálásáról. Laki és Szalai nem csak azért tudják meggyőzni olvasóikat, mert adatokkal, tényekkel, gondos megfigyelésekkel támasztják alá állításaikat. A könyv meggyőző erejét növeli a szerzők korrektsége, intellektuális tisztessége. Feltárják az olvasó előtt, melyek azok a fő témához tartozó melléktémák, határproblémák, amelyekről nem tudnak eleget, és ezért a tárgyalás körén kívül maradnak. Ezzel együtt őszintén elmondják, hol vannak állításaik korlátai, hol húzódnak a már feltárt terület határai. Fejtegetéseiket mélyen beágyazták a kérdés irodalmába – ezt azonban minden fontoskodás mellőzésével teszik, tehát anélkül, hogy fitogtatnák műveltségüket.

A könyv élvezetes olvasmány. Stílusa gördülékeny, szerkezete feszes és jól áttekinthető. Miközben minden olvasóra bizonyára nagy benyomást tesz majd a gondos empirikus alátámasztás, nincsen agyonzsúfolva számokkal, statisztikákkal, tényekkel.

Befejeztül még egyszer szeretném az olvasó figyelmébe ajánlani ezt az érdekes, tanulságos és gondolatébresztő művet. (*Laki Mihály – Szalai Júlia: Vállalkozók vagy polgárok. Budapest, Osiris, 2004, 271 p.*)

Kornai János
egyetemi tanár

Báthori Egyetem?

A magyar felsőoktatás integrációja után sok régi, patinás egyetem és főiskola veszítette el önállóságát, lett része nagyobb *university*-soknak. Talán ezért is van itt az ideje, hogy az új egyetemek, visszafordulva az őket létrehozó intézmények múltja felé, mérleget készítsenek történetükről, megértve műkö-

désüket, hozott szokásaikat, reflexeiket, hogy aztán nagyobb empátiával szemléljék egymást az integráció-összecsiszolóds sokszor csupán kényszerházasságként átélt együttlétének első éveiben.

Ezért az *identitáskeresés és -építés* idejét is éljük, s ilyen szándék munkált Minker Emil emeritus orvosprofesszorban, amikor megírta *Szeged egyetemének elődei* című

könyvét. Tézise világos: a két egyetemből, öt főiskolából létrejött Szegedi Tudományegyetem eredetét az 1581-ben, Báthory István által alapított kolozsvári egyetemben találja meg. A jezsuiták által alapított egyetem kisugárzását, hányattatásait tevékenységének gyakori megszakítása, a líceummá való lefokozás ellenére folyamatosnak mutatja be a szerző, s a jeles történész, Márki Sándor 1922-es soraival azonosul: „Erdély főiskolái megszokták az üldözést, a bujdosást. A kolozsvári Báthory-egyetemet 1603-ban földig rombolták, 1784-ben líceummá fokozták le... A kolozsvári magyar királyi egyetemet 1918-ban szuronyokkal vették el... Az erőszak mindenkor csak az iskolák falait törhette szét, nem tudományos szellemét.”

Minker Emil nagy hittel rekonstruálja ennek a négyszáz évnek a történetét, óriási irodalmat tekintett át. Mégsem szűk értelemben vett tudományos munka, de nem is csupán ismeretterjesztő könyv született.

Nem mondhatjuk ugyanis, hogy a magyar művelődéstörténet nem ismeri részletesen ezeket az előzményeket. Például *A magyar felsőoktatás évszázadai* (Nemzeti Tankönyvkiadó, 2000) című elegáns kötet (Kardos József, Kelemen Elemér, Szógi László nagyszerű munkája) ezekről az előzményekről is bőven és hitelesen ír, s magyar fordításban közli egyebek mellett Báthory Egyetem alapítólevelét. Minker Emil ezt ugyanis latinul adja közre, nem használván e munkát).

Ám amíg ez az összefoglaló munka a magyar felsőoktatás történetének egészére fordítja figyelmét, s ebben helyezi el a kolozsvári egyetemet, Minker Emil az „elődegyetem” belső történéseire figyel, s ad gazdag információt a különböző korszakokról. Egy lüktető, megszakításokkal, visszazuhanásokkal akadályozott fejlődést mutat be, ahol az egyetemfejlődést elsősorban politikai és uralkodói szempontok befolyásolták. Ám jól illusztrálja a szerző a képzésben Mária

Terézia időszakában induló modernizációs szándékokat is, majd a XIX. század utolsó harmadától kezdődő dinamikus, európai szintre való felemelkedést, különösen figyelve az orvospérezés részleteire.

Minkertehát koherens egyetemtörténetet akar adni, ám közben „az ország második egyeteme” formula meg-megjelenése is utalhat arra, hogy a szerző szándéka – nem nélkülözve apologetikus tónusokat sem – több volt ennél.

Műve tehát mindenekelőtt lelkes *vitairat*, amely a mai szegedi egyetem gyökereit Kolozsvárról találta meg, és nagy szenvedéllyel érvel eme előzmény mai legitimitációja, elfogadása mellett.

A könyv újdonságát a részletekben gazdag leírás mellett elsősorban a két világháború közötti időszakban, az immár véglegesen Szegedre áttelepült kolozsvári egyetem oktatói által indított hasonló viták rekonstruálása jelenti, amelyet *Az alapítási évforduló vitái* című fejezetben foglal össze a szerző. Az erről szóló fejezetben Minker Emil világosan megfogalmazza saját álláspontját is:

„Minden egyetem számon tartja történetét. Alapítási évétől kezdve sajátjának tartja mindazon eseményeket, amelyek fönnállása óta lényegesen befolyásolták munkáját, nemzetközi szereplését; mindazokat az eseményeket, amelyek saját presztízsét, társadalmi elfogadhatóságát növelhetik.”

A szerző, amikor bemutatja a két világháború között fel-fellobbanó szegedi vitákat, azokat a véleményeket emeli ki, amelyek a Báthory-egyetem szellemi folytonossága mellett érveltek. Így például Iványi Béla jogászprofesszor álláspontját, aki az ugyancsak Báthory István által alapított vilnai egyetem fennállása 350. évfordulójának ünnepesein képviselte a szegedi egyetemet 1931-ben. Úgy tűnik, ezidőben főleg jogászprofesszorok tartották kívánatosnak „az egyetem alapítási évének végleges és megnyugtató rendezését”.

Minker Emil könyvével ezt a vitát kívánta újraindítani, erős érzelmi töltéssel deklarálva, hogy álláspontja szerint: a Báthory-egyetem örököse a mai Szegedi Tudományegyetem.

Hogy ez a kérdés visszhangot és persze vitát is kiváltott a szegedi egyetemen, jelzi, hogy a könyvhöz maga a rektor, Mészáros Rezső akadémikus írt előszót, s az egyetem adta ki e munkát. A könyv nem véletlenül a 2002-es évnitó rektori beszéd kapcsolódó részletének idézésével zárul: „a kolozsvári gyökerek személyi, szellemi és történeti vonatkozását nem vitatja senki”.

Litván György: Jászi Oszkár

Recenzens két nap alatt olvasta el Litván Györgynek Jászi Oszkáról írott ötszáz oldalas könyvét. Nem tudta letenni, mert a stílus, a szépírói stílus, az időbeli szerkesztés arra készítette, hogy csak olvassa és olvassa és olvassa tovább. S mikor letette, azt mondta magában: perfekt. Minden a helyén van. Legfeljebb olyan bakafántoskodó megjegyzéseket tudott volna tenni, hogy Jászi levelezéséből, melyek egyike-másika valóságos tanulmány, s melyeket e sorok írójának volt alkalma New Yorkban a Buttlér Libraryben olvasni, szívesen olvasott volna többet, de aztán megértette: ez egy, a szó szoros értelmében vett *életrajz*, s nem *intellektuális pályarajz*. Rendben is van. Vagy tehetett volna egy-két helyesbítő megjegyzést, például, amikor 1906-ban a Társadalomtudományi Társaság kettészakadt, Litván megjegyzi: „ezzel kezdődött a magyar értelmiségnek a század egész történetére jellemző kettéválása”. Itt el lehetne mondani, hogy ez a kettéhasadás haza és haladás között már a reformkorban elkezdődött a municipalisták és centralisták szakadásával, sőt egyáltalán: ez, a centrum és periféria relációban az értelmiséginek általában jellemző kettéhasadása a periférián, a szlavofilek és zapadnyikok szakadásától a mai Iránon keresztül egészen

Ehhez kapcsolódva Minker Emil könyvét, utalva a közelgő 425. évfordulóra, költői kérdéssel zárja: „Vajon fogunk-e 2006-ban ünnepelni?”

A kérdés provokatív, mindenesetre jelezheti: a szegedi egyetem új identitásának építéséhez a múlthoz való viszony tisztázása is hozzátartozik. (*Minker Emil: Szeged egyetemének elődei. Szeged, Szegedi Tudományegyetem, 2003*)

Anderle Ádám

az MTA SZTE

Hispanisztika Tanszék vezetője

Indonéziáig. Ám lemondok róla, mert ez csak kisstílű okoskodásnak tűnik a könyv által mozgatott hatalmas anyag és *judicium* mellett. Hiszen a mű végigkíséri Jászi életét a kezdetektől a haláláig. Hatalmas anyag, és bizonyára a szerzőnek sokszor kellett megtartóztatnia magát az anyag bőségétől.

És mégis... Ahogy jobban elgondolkodom a művön, a részletek festői gazdagságán, a bölcs és igazságtevő, széljegyzetszerű és találó ítélkezéseken, kezd valami hiányérzetem lenni. Pedig minden itt van előttem. Litvánnál többet senki sem tud Jásziról, ez kétségtelen. Neki a budapesti kövek beszélnek: itt találkozott Jászi ezzel és azzal, neki Budapest Jászi-színhelyekkel van megtöltve. Az egész írás ráadásul szépírói teljesítmény, ahogy áradnak a mondatok szikár és szentelen stílusban, mint a Duna áradása, vagy, hogy Jászilhoz közelebben fogalmazzak, mint a Duna-konföderáció s terve soha meg nem valósuló görgetege, végtelenül és reménytelenül, mint Jászi nagy álma. Nehezen tudom megfogalmazni.

A regény a dolgok totalitása. A dráma a jellemek totalitása.

Ha ebből a szempontból nézzük Litván György – mint Kende Péter nevezte a Történettudományi Intézet könyvbemutatóján – *magnum opusát* – regény. A regény, mégpedig Jászi életének teljességében való